

Odnos djece predškolske dobi prema prirodi

Pilarić, Magdalena

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:639039>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-25**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MAGDALENA PILARIĆ

ODNOS DJECE PREDŠKOLSKE DOBI PREMA PRIRODI

Završni rad

Pula, rujan, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za odgojne i obrazovne znanosti
Izvanredni studij predškolskog odgoja

MAGDALENA PILARIĆ

ODNOS DJECE PREDŠKOLSKE DOBI PREMA PRIRODI

Završni rad

JMBAG: 2411043567, izvanredni student

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Osnove ekologije

Znanstveno područje: Prirodne znanosti

Znanstveno polje: Biologija

Znanstvena grana: Ekologija

Mentor: doc.dr.sc. Mauro Štifanić

Pula, rujan 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

(završni rad)

Ja, dolje potpisana MAGDALENA PILARIĆ, kandidat za prvostupnika PREDŠKOLSKOG ODGOJA ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 29. rujna 2017. godine

Student

IZJAVA
o korištenju autorskog djela
(završni rad)

Ja, MAGDALENA PILARIĆ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom ODNOS DJECE PREDŠKOLSKE DOBI PREMA PRIRODI

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 29. rujna 2017. godine

Potpis

SADRŽAJ:

1. Uvod	5
2. Ekologija i okoliš	6
3. Onečišćenje	7
3.1. Vrste onečišćenja	8
4. Kako očuvati okoliš?	9
5. Odgoj za okoliš	11
5.1. Odgoj za okoliš kroz prošlost	14
6. Održivi razvoj	15
7. Obrazovanje odgojitelja	17
8. Igra kao poveznica	23
9. Kako tehnologija utječe na djecu	29
10. Udaljava li tehnologija djecu od prirode	31
11. Ljubav prema prirodi	32
12. Zaključak	35
13. Sažetak	36
14. Summary	37
15. Literatura	38

1. Uvod

Premda nas svojim ljepotama ostavlja bez daha, priroda obiluje i brojnim opasnostima poput otrovnih biljaka i životinja koje kod čovjeka mogu ugroziti zdravlje ili čak i izazvati smrt. Ali sve opasnosti koje mogu prijetiti, ne mogu umanjiti estetski doživljaj prirode. Ako se osvrnemo na umjetnička djela onda možemo zaključiti da je estetski dojam prirode i nedirnutog okoliša tijekom povijesti bio predmetom nadahnuća brojnih umjetnika. Ali njezin estetski doživljaj ne ostaje ograničen samo na osjet vida, već zaokuplja sva naša osjetila, od već spomenutog vida do sluha, njuha, okusa i dodira.

Budući da u komunikaciji čovjeka s prirodom učestvuju sva ljudska osjetila, takva perceptivna aktivnost olakšava poticaj zanimanju djece za prirodu. Kroz aktivnosti u prirodi djeca će brže razvijati svoja osjetila i lakše graditi odnos prema okolišu, a kroz igru u prirodi poticati će se i odnos djeteta prema drugoj djeci. Već i samo prirodno okruženje zaokupljati će sva osjetila djeteta pa će ono samo istraživati i prenositi svoje divljenje i spoznaje drugoj djeci što će svakako imati pozitivan učinak u daljnjoj socijalizaciji djeteta od njegove najranije dobi.

Odgoj djeteta uvjetuje postavljanje određenih zadataka koji moraju biti u korelaciji s djetetovim psihofizičkim sposobnostima. Zadatak je odgojitelja učenje o prirodi i igre u njoj prilagoditi dobi djeteta. Pri tome treba voditi računa o stvaranju svijesti o potrebi za očuvanjem prirode kod djece najmlađe dobi, ali i njezinom podizanju tijekom odgoja. Čovjek svojim aktivnostima nastavlja ozbiljno ugrožavati održivost ekosustava. Svjedoci smo sve većeg onečišćenja zraka, voda i tla koje rezultira neželjenim promjenama u prirodi. Razna istraživanja potvrđuju sve veći pritisak na planet u posljednjih četrdeset godina. U objašnjenju stoji kako se prirodni resursi troše prije nego li se zalihe mogu obnoviti. Što znači da: „Šume krčimo brže negoli stabla uspiju ponovno narasti, pitku vodu trošimo brže negoli se zalihe mogu obnoviti, ugljični dioksid (CO₂) ispuštamo brže od prirodnih procesa njegova uskladištavanja u

biomasu ili more.“¹ Kao da smo nesvjesni činjenice da budućnost čovječanstva ovisi o održivosti ekosustava kojega se sve više narušava.

Zato poznavanje prirode, njezinih ljepota i blagodati ali i opasnosti, predstavljaju temeljnu pretpostavku za podizanje svijesti o potrebi njezina očuvanja. Stoga na odgojiteljima leži velika odgovornost u izgradnji odnosa djece prema prirodi, jer naš planet ostavljamo njima u naslijeđe, a buduće generacije će se prema njemu odnositi upravo onako kako ih mi tome naučimo.²

2. Ekologija i okoliš

Priroda je sve što nas okružuje, a dijeli se na živu (biljke, životinje i ljudi) i neživu prirodu (sunce, mjesec, nebeska tijela, tlo, zrak i voda). Znanost koja proučava odnose živih organizmima, njihov utjecaj na okoliš u kojem borave, te utjecaj tog okoliša na njih je ekologija, a okoliš predstavlja prirodno okruženje. Ekologija se razvila kao grana biologije i usko surađuje sa saznanjima iz kemije, fizike, matematike, te brojnih drugih prirodnih znanosti. Sama riječ dolazi iz grčkog oikos - dom, mjesto za život i logos – nauka. Čovječanstvo danas ima problem u negativnom utjecaju na okoliš. Otrovima ili radioaktivnim tvarima te teškim metalima svjesno ili nesvjesno utječemo na povećanje zagađenja, što predstavlja velik problem, kako nama danas, tako i budućim generacijama.

Povećanjem industrijske proizvodnje čovjek je u prethodnom stoljeću uzrokovao zagađenja prirodnih resursa u prirodi, a u novije vrijeme taj problem je sve prisutniji. Mislilo se da se prirodna dobra mogu iskorištavati bez granica jer su neiscrpna. No pokazalo se da to ipak nije tako. Čovjek je neobzirnim postupcima prema okolišu uzrokovao izumiranje mnogo biljnih i životinjski vrsta. UN-ovi stručnjaci upozoravaju da bi se, ukoliko nastavimo onečišćavati dosadašnjom dinamikom, uskoro mogli suočiti s velikim katastrofama.³ No i bez obzira na upozorenja stručnjaka emisija stakleničkih plinova se povećava. Stoga je prijeko potrebno djecu od najranije dobi

¹http://croatia.panda.org/wwf/izvjetaj_o_stanju_planeta/izvjetaj_o_stanju_planeta_2014/indeks_ivueg_plane/ta/ekoloki_otisak/ - pristupljeno: 15. rujna 2017.

² Rajšp, M., Fošnarič, S. (2012) Odgoj i obrazovanje za okoliš i njegov utjecaj na djecu, *Hrčak, Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske* [Online] 16 (3). str. 119-148. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/120166> [Pristupljeno: 15. svibnja 2017.]

³ <https://www.ekologija.com.hr/zagadenje-okolisa/> - pristupljeno: 13. veljače 2017.

obrazovati o okolišu i odgajati ih tako da budu svjesni posljedica lošeg ponašanja prema prirodi. Ali to predstavlja širi proces u koji je potrebno uključiti i njihove roditelje pa i cijelu zajednicu. To je projekt koji se može provoditi cijele godine. Svi se moraju upoznati sa posljedicama i učiti ih izbjeći.⁴

3. Onečišćenje

Jedna od najvećih mana čovjeka najnovijeg doba je onečišćavanje okoliša. Trebali bi posvetiti više pažnje prirodi dok još nije kasno. Zahvaljujući industrijalizaciji imamo različite vrste zagađenja. Okoliš onečišćuju: otpadi u prirodi, izlivanje nafte iz brodova, odbacivanje starog željeza, svjetlosno zagađenje, ispuštanje radioaktivnih tvari i stakleničkih plinova, povećano korištenje fosilnih goriva, efekt staklenika, povećan broj tvornica i dr. Među prvim koracima u podizanju svijesti je upoznavanje s otpadom te edukacija o tome kako ga razvrstavati i zbrinjavati. Otpad je svaka tvar ili predmet koje posjednik odbacuje, namjerava ili mora odbaciti.⁵ Njegovo odlaganje u prirodi treba spriječiti daljnjom preradom i obradom, čime ga se pretvara u korisnu sirovinu. Otpad može biti plinoviti, tekući i kruti, a s obzirom na opasnosti inertan, neopasan i opasan.

U cilju poticanja ekološke svijesti, organizacija UN-a⁶ je 2009. godine 22. travnja proglasila međunarodnim Danom planeta Zemlje. Taj dan je idealan datum za razne aktivnosti u dječjem vrtiću kada možemo više nego inače upoznati našu djecu planetom, bogatstvom života ali i naglasiti zabrinutost zbog nebrige i njenog stalnog uništavanja. Razvijanje ekološke svijesti te razvijanje navika ekološki odgovorne djece jedna je od osnovnih aktivnosti rada u dječjem vrtiću. Na odgojiteljima je da aktivno utječu na razvoj socijalne i građanske kompetencije djece, kao jedne od temeljnih kompetencija za cjeloživotno učenje. U manjim mjestima, okupljanje i šetnja naseljem može rezultirati senzibiliziranjem lokalne zajednice i promicanjem razvoja osjetljivosti za održivi razvoj. Tijekom takvih aktivnosti trebamo ih podsjetiti na rizik od

⁴ Sve je veći broj internetskih stranica na kojima se nastoji podići svijest građana o potrebi za očuvanjem okoliša od zagađenja i koje upućuju na dramatične posljedice dosadašnje prakse. Primjer takve stranice je i: <https://www.ekologija.com.hr/zagadenje-okolisa/> - pristupljeno 28. veljače 2017.

⁵ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Otpad> - pristupljeno 28. veljače 2017.

⁶ Ujedinjeni narodi – svjetska organizacija za mir i sigurnost u svijetu, koja se zalaže i za razvijanje dobrosusjedskih odnosa, ekonomsku suradnju, toleranciju, širenje ljudskih prava i sloboda. <http://www.un.org/> - pristupljeno 28. veljače 2017.

zagađenog zraka i problema poput kardio-vaskularnih i respiratornih sustava tijela. Na ljude i vodeni život negativno utječe zagađenje voda. Buka uzrokuje zdravstvene probleme kao što su neurološki poremećaji, hipertenzije i gubitak sluha. Indirektno djelovanje na ljude ima zagađenje tla.

Ljudske aktivnosti su te koje dovode do onečišćenja zraka, vode i obradiva tla. Na području Hrvatske na kvalitetu zraka utječe cestovni promet, prerada nafte u riječkoj i sisačkoj rafineriji, mala ložišta za grijanje stambenog i poslovnog prostora.⁷ Razna gnojiva i pesticidi koji se koriste u poljoprivredi izravni su sudionik u onečišćenju voda, zatim otrovni otpadi, koji nastaju uslijed industrijskog procesa, a u vodi ostavljaju teške metale, morski život pogađaju pomorske nesreće. Osim kiselih kiša koje iz zraka prijete tlu najveću štetu mu čini poljoprivreda raznim pesticidima i gnojivima.

3.1. Vrste onečišćenja

Onečišćenje predstavlja najvažniji ekološki problem. Kad govorimo o onečišćenju okoliša onda mislimo na čovjekovo izravno ili neizravno unošenje tvari ili energije u okoliš, a koje uzrokuju gubitak života ili ostavljaju posljedice na uvjete života biljnog i životinjskog svijeta i mogu ugroziti ljudsko zdravlje. Učimo li kako se zagađuje zrak, voda i tlo, koji su nam nužno potrebni, potruditi ćemo se izbjeći te radnje. Ali djecu je potrebno educirati i o posljedicama onečišćenja. Onečišćenje razvrstavamo u tri glavne skupine:

1. Kemijsko onečišćenje i zagađenje

Ispuštanje kemijske tvari u okoliš koja nije svojstvena okolišu, a svojim djelovanjem mijenja fizikalne, kemijske i biološke karakteristike okoliša. Češće su to posljedice ljudskih aktivnosti, a rjeđe prirodnih.

2. Biološko onečišćenje i zagađenje

Biološko onečišćenje je posljedica razvoja neke vrste organizama (ili mikroorganizama) na osnovi kemijskog ili biokemijskog onečišćenja. Organizmi (ili mikroorganizmi) se hrane kemijskom tvari (najčešće organskog ili biokemijskog

⁷ Udovičić, B., Čovjek i okoliš, Kigen, Zagreb, 2009.

podrijetla) te razmnožavanjem uzrokuju značajnu promjenu u okolišu te mogu utjecati na zdravlje biljaka, životinja i ljudi.

3. Radioaktivno onečišćenje

Korištenja radioaktivnih tvari i ljudskom greškom puštanje u okoliš. Do takvih pogreška dolazi u proizvodnji električne energije, a namjerno ispuštanje radioaktivnih tvari kao su npr. razna nuklearna oružja. Kontaminacijom tla radioaktivnim tvarima tlo još dugo godina nije moguće koristiti u prvotne svrhe.

4. Kako očuvati okoliš

Neke se navike i aktivnosti vezane za očuvanje okoliša na oko mogu učiniti beznačajnima, no ako već svaki roditelj svoju djecu nauči osnovnim aktivnostima u očuvanju okoliša to će već biti stvarno puno. Možemo pomisliti kako su djeca u dječjem vrtiću jasličke dobi premalena za bilo što. No ako stvari postavimo tako da djeca uče gledajući vrlo brzo ćemo vidjeti rezultate bez velikog poticanja. Starija grupa djece voli izazove i pravila, a vole i slijediti svoje prijatelje u ponašanju. Djeci uistinu možemo od najranije dobi usaditi pravilne navike bilo to igrajući se ili kroz svakodnevni život. Možemo ih odgojiti pravilno i usaditi im zdrave navike. Ovo su samo neka pravila koja možemo uvesti u svoj svakodnevni život i naučiti djecu da i oni tako žive.

U dvorištima dječjih vrtića možemo postaviti reciklažna dvorišta. Papir ćemo odlagati u za to predviđene kontejnere i odlagališta, staklo, plastičnu ambalažu u posebne kontejnere ukoliko ju ne možemo vratiti u trgovinu, a od novca skupljati za neki izlet. Otpadne gume, otpadna jestiva i maziva ulja ne bacamo u prirodu već možemo predati ovlaštenom sakupljaču. Naučiti ćemo djecu da potiču roditelje u korištenju biorazgradive ili platnene vrećice, kupovinom većih pakiranja također ćemo uštedjeti energiju nego kupovinom više malih pakiranja za čiju je proizvodnju potrošeno više energije. Koristite manje papira! Pisači, fotokopiranje i faksiranje troše energiju! Da bi koristili manje papira više ćemo koristiti elektroničku poštu, brže je, jeftinije i zdravije za okoliš. U vrtiću možemo koristiti reciklirani papir, ne kupovati

proizvode s nepotrebnim pakiranjem, a pakiranja koja imamo možemo iskoristiti u novim aktivnostima i igrama.

Zemlju za vrt i cvijeće možemo napraviti sami. U vlastite komposte možemo svrstati sve otpade od hrane, a naučiti ćemo ih i koji je reciklažni materijal i o potrebi kupnje proizvoda izrađenih od recikliranog materijala. Vrtić i zajednica će naučiti kontrolirano razdvajati otpad. U kuhinji i kupaonici možemo istaknuti pravilno pranje posuđa i ruku, a kod kuće također neka voda ne teče cijelo vrijeme dok roditelji peru posuđe ili dok peremo zube. Tuširajte se umjesto da se kupate. Tako se štede velike količine vode. Hodanje, vožnja biciklom, su zdraviji od vožnje automobilom, a i ne zagađuju okoliš. Umjesto uporabe herbicida, korov možemo čupati. Kada izvodimo kućnog ljubimca moramo počistiti što za njim ostane. Roditelje bi trebalo uključiti u program djetetova vrtića za očuvanje i zaštitu okoliša.

Svi smo zaslužni za problem onečišćenja u kojem se danas nalazimo. Neodgovorno i nesavjesno ponašanje velikih kompanija kao i pojedinaca doveli su do globalnog zatopljenja i ostavljanje problema generacijama koje dolaze iza nas. Nepoželjne posljedice izazvane su razvojem industrije i gospodarstva. Gubitak biološke raznolikosti, neravnoteže u prirodi, uništenja okoliša i mnoge druge posljedice danas predstavljaju gorući problem u svijetu. Težnja za sve boljim životnim standardom stvara pritisak na neobnovljive prirodne resurse. Stoga je iznimno važno od najranije dječje dobi početi sa odgajanjem i obrazovanjem o okolišu. Djeci je važno još u vrtićkoj dobi usaditi pravilne navike ponašanja prema prirodi, važno je usaditi im ekološku svijest. Danas to mnogi dječji vrtići provode sudjelovanjem u raznim međunarodnim programima eko vrtića čiji je cilj ugradnja te svijesti u svakodnevni život djece, roditelja, djelatnika i šire.

Neki od ciljeva takvog programa su: razvoj u odgovornosti i svjesnosti svojih postupaka s obzirom na zdrav i siguran okoliš, razvoj svijesti o važnosti zbrinjavanja i čuvanja prirodnih resursa, npr. racionalno korištenje vode i el. energije, pozitivan stav o prirodi, životinjskom i biljnom svijetu. Odgojitelj je taj koji brine o planu i programu te načinu predstavljanja vrtićkoj djeci prema uzrastu. Uvijek se najpovoljnija pokaže metoda igre. Kroz igru djeca svih dobi brže i najučinkovitije zapravo uče. Također neke od zadaća programa koje je odgojitelj dužan provesti su razvijanje spoznaje o važnosti prirode. Bitno je kroz cijelu godinu približiti djecu prirodi, omogućiti im

boravak u prirodi kao bi se razvijala sva osjetila, na kraju kako bi svi zavoljeli prirodu, a onda ju je znači potrebo i čuvati tj. svakodnevno se brinuti o njoj. Djeca uvijek mogu raditi na nekom projektu na temu prirode i okoliša, to može biti popratna aktivnost onim svakodnevnim s drugih područja. Moraju naučiti razliku između smeća i otpada te razvrstati ga, potrebno je upoznati ih kako se s njim postupa i gdje se odvozi te kako utječe na okoliš. Svako proljeće se može više boraviti u prirodi i učiti o pošumljavanju, sadnji i sjetvi pa u dvorištu dječjeg vrtića brinuti o postojećim biljkama te obnoviti vrt novima.⁸

5. Odgoj za okoliš

Svako dijete i svaki čovjek samim svojim postojanjem ima pravo na čist i zdrav okoliš koji mu omogućuje sukladan rast i razvoj. Djeci je ovo temeljno pravo zagarantirano člankom 24. Konvencije o pravima djeteta.⁹ U posljednjih dva desetljeća puno se govori o nužnosti zaštite okoliša, a osnovna predispozicija za njegovu dugoročnu primjenu je ekološki odgoj.

Dijete svoj prvi susret s prirodom doživljava u krugu obitelji. U toj dobi dijete je usmjereno na opće doživljavanje prirode što potiče njegovu emocionalnu osjetljivost, ali i spoznaju i ostale kognitivne procese. Malo dijete već u prvim godinama života pokazuje interes za istraživanje svijeta. Svoju okolinu ono istražuje promatranjem i svim ostalim osjetilima: sluhom, njuhom, dodiranjem i okusom. Kako dijete postaje zrelije to njegove istraživačke aktivnosti postaju složenije. Ono se interesira za svojstva vode, zraka, tla, želi i može sudjelovati u različitim aktivnostima i u vrtiću i u obitelji koje potpomažu razvoj ekološkog pristupa životu. Dijete nipošto neće propustiti priliku da imitira odraslu osobu. Od najranije dobi djetetu je najvažnije usaditi svijest o ekologiji i ljubavi prema prirodi. Iskustvo aktivnog odnosa djeteta s prirodom predstavlja dio općeg razvojnog procesa djeteta u kojem uči razlikovati sebe i druge. U tom odnosu svojevrsni posrednik u odgoju i obrazovanju djece predškolske dobi za okoliš vodeću ulogu ima igra.¹⁰ U uspostavljanju interakcije između djeteta i okoliša svoju ulogu ima i odgojitelj te cijeli niz ostalih činitelja. Stoga

⁸ <http://www.vrticbajka.eu/o-programu-eko-vrtica/> -pristupljeno: 19. svibnja 2017.;

<https://www.ekologija.com.hr/kako-mozemo-zastititi-prirodu/> -pristupljeno: 19. svibnja 2017.

⁹ https://www.unicef.org/montenegro/booklet_UNICEF_final2.pdf - pristupljeno 1. ožujka 2017.

¹⁰ Više o igri kao posredniku u odgoju i obrazovanju djece za okoliš vidi u poglavlju 8.

ni pitanje igre kojom dijete prihvaća okoliš nije jednostavno.¹¹ U predškolskoj ustanovi igre i zadatke osobito je važno podijeliti sukladno dobi djeteta. Naravno proces odgajanja ekološki osviještenog pojedinca ne staje na igri, već je to mnogo dugotrajniji proces. Također je važna kvaliteta poticaja koja razvija interes.

Nove dimenzije učenja o okolišu uveli su američki autori Lane i Rossow, a one podrazumijevaju: razvijanje osjećaja i svijesti prema okolišu, povećanje znanja o ekološkim problemima, njegovanje pozitivnih stavova prema okolišu, razvijanje ekoloških vještina, stvaranje prilika za aktivno sudjelovanje i rješavanje problema okoliša¹²

Napominjući da postoji terminološka neusuglašenost u predstavljanju ekoloških aktivnosti, Lane i Rossow ih dijele u pet kategorija:

1. Aktivnosti koje veličaju okoliš ili podučavaju o okolišu
2. Aktivnosti kojima se istražuju problemi okoliša
3. Konstrukcijske aktivnosti
4. Aktivnosti uljepšavanja okoliša
5. Praktične aktivnosti u okolišu

Vodeća pretpostavka za razvoj osjetljivosti djeteta za okoliš je podići ekološko-odgojno-obrazovni rad u odgojno-obrazovnim ustanovama na razinu znanstvenog i istraživačkog. Da bi se takva praksa u dječjem vrtiću i provodila važno je utvrditi o kojim se aktivnostima radi. Trebalo bi utvrditi i afirmirati one aktivnosti u kojima će djeca zaista sudjelovati. Osim dječjeg vrtića i odgojitelja koji imaju veliku ulogu u odgojno-obrazovnom procesu o okolišu, značajnu ulogu imaju i obitelj i okolina.

Ekološki odgoj je važan jer želimo naučiti djecu nekim umijećima i ponašanjima koja će pomoći Zemlji da ostane lijepa, čista i slobodna. Boravak i kretanje u prirodi, te utjecaj svježeg zraka pozitivno utječu na poboljšanje zdravlja djeteta. Djetetu se pruža mogućnost osamostaljivanja te ga stavlja u situaciju da jača unutarnje potencijale za samozaštitu i samoočuvanje. Šetnje, igre u šumi, aktivnosti na otvorenim športskim terenima i u dvorani doprinose razvoju psihomotornih sposobnosti u prirodnim oblicima kretanja, te stvaranju navika zdravog življenja.

¹¹ Uzelac, V., Djelatnosi u razvoju ekološke osjetljivosti djece, Hrvatski pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1993.

¹² Lane, J.F. i Rossow, C.E. Sources and Ideas for Special Projects, 1993. Iz knjige; Uzelac V., Starčević I., Djeca i okoliš, 1999.

Potiče se razvijanje ekološke osviještenosti i osjetljivosti djece te njihova spremnost na aktivno djelovanje. Omogućuje djeci da dožive i upoznaju prirodu, nauče je voljeti i cijiniti. Dijete otkriva kako prirodu možemo zaštititi, očuvati i unaprijediti. Opažanje i doživljavanje prirodnih pojava, životnih zajednica (flora i fauna). Rješavanje konkretnih problema u suradnji s drugom djecom i odraslima. Razvijanje vještina samostalnog djelovanja, prepoznavanja opasnosti i samozaštite.

UNESCO¹³ je kroz UNICEF¹⁴ počeo program koji se bavi dugotrajnim učinkom razvoja djeteta i društva u cjelini. Odgojno-obrazovni program je osnovan na temelju premise da „odgoj za razvoj potiče razvoj stavova i vrijednosti poput globalne međuovisnosti, mira, snošljivosti, socijalne pravde i ekološke osviještenosti te ih obogaćuje znanjima i vještinama koje im omogućuju da unesu promjene u svoje osobne živote i živote svojih zajednica, lokalno i globalno.“ Složenost takvog razvoja koji ne potiče samo porast standarda već i moralni razvoj društva, čini obrazovanje izvrsnim temeljem. Društvo gdje se svaki pojedinac u potpunosti razvija, ideal je društvenog razvoja. S tim ciljem, potrebno je organizirati suradnju više zemalja te osvijestiti ljude kako interpretirati društvene promjene. Pojedinac treba zauzeti aktivnu ulogu kad je u pitanju rješavanje društvenih problema.¹⁵

U svom radu „Odgoj i obrazovanje za okoliš i njegov utjecaj na djecu“ Rajšp i Fošnarić¹⁶ upućuju na činjenicu da je za uspjeh obrazovanja za održavanje suživota s prirodom potrebno združiti razvoj, odgoj i obrazovanje o okolišu. Autori navode da su Ujedinjeni narodi prepoznali značaj odgoja i obrazovanja, kao i da je to područje postalo jedno od četiri prioriteta područja za ostvarivanje uzajamnog napretka. Ali i upućuju na različitu strukturiranost odgoja i obrazovanja za okoliš u europskim zemljama. U tome svakako značajnu razliku čine i vladine i nevladine organizacije koje u svim državama nisu u istoj mjeri uključene u proces odgoja i obrazovanja za okoliš. Na pojedinim institucijama mora počivati briga o obrazovanju nastavnika i odgojitelja te pripremi materijala čime bi se omogućilo školama da sudjeluju u

¹³ UNESCO – organizacija UN-a za obrazovanje, znanost i kulturu.

¹⁴ UNICEF – međunarodni fond za skrb o kvaliteti životnog standarda djece i omladine.

¹⁵ Miljević-Riđički, R., Maleš, D., Rijavec, M., (2001). *Odgoj za razvoj*. Alinea, Zagreb; Povjerenstvo Europske Zajednice, (1996). *Prema društvu koje uči: poučavanje i učenje* (Bijeli dokument o obrazovanju). Zagreb, Educa.

¹⁶ Rajšp, M. i Fošnarić S., (2014.) *Odgoj i obrazovanje za okoliš i njegov utjecaj na djecu*. Hrčak, *Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske*. [Online] 16 (3) Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/120166>. [Pristupljeno: 30. svibnja 2017.]

programima kojima se potiče ekološka svijest, kao i u savjetovanju i samom ostvarenju takvih programa.

5.1. Odgoj za okoliš kroz prošlost

Pitanje odnosa čovjeka i prirode, nameće se od davnina. Često se navode kao međuzavisne i neodjeljive u svom razvoju. Kako bismo odgovorili na pitanja o budućnosti potrebno je preispitati prošlost. Začetak odnosa čovjeka i prirode s naznakama odgojno-obrazovnih refleksija možemo pratiti od antičkih vremena u djelima grčkih filozofa Talesa, Heraklita, koji se u svojim filozofskim promišljanjima o smislu odgovore traže u svojoj okolini, pa do Platona koji upućuje na onečišćenja okoliša izazvana ljudskim intervencijama u poljoprivrednoj eksploataciji zemljišta. Odnos čovjeka i okoliša nastavlja se graditi i u Srednjem vijeku. Budući da je obrazovanje u tom vremenu bilo u najvećoj mjeri ograničeno na Crkvu, vjera je bila uključena u održavanje svijesti o povezanosti čovjeka s prirodom pa tako nalazimo Franju Asiškog kao sveca zaštitnika biljaka i životinja.

No, ipak je trebalo proći dosta vremena do pojave pedagoških klasika koji su obilježili prijelaz sa 19. na 20. stoljeće i početak slobodnijeg školstva u kojem u uporabu ulaze prirodni materijali i „prirodni odgoj“. Uvodi se učenje u prirodi i izleti u prirodu. Od tog vremena odgoj za okoliš sve više dobiva na svom značaju, da bi pedagoško-ekološka misao svoje prave teorijske temelje postavila sedamdesetih godina 20. stoljeća pa se pedagoško ekološke misli razvijaju tek nakon tog vremena. Prije toga se javlja šira uloga odgojno-obrazovnih ustanova i njihova uloga na ekologiju. Potom se radilo na analizama i kritikama postojećeg ekološkog odgoja i različitosti s klasičnim poimanjem ekološkog odgoja.¹⁷

Vinka Uzelac navodi kako je nužno spomenuti radove Kvasničkove (System vykovy k peci o životni prostredi, Praha, 1975.), Zverove (Ekologičeskoe obrazovanie školjnikov, Moskva, 1983.), P. Giolitta (Educazione Ecologica, Roma, 1983.); E. Schmacka (Chancen der Umwelterziehung, Dusseldorf, 1982.) koji najavljuju ekološko-odgojni zaokret koji predstavlja odgovor pedagogije na tadašnje stanje

¹⁷ Anđić, D., 2007., 13., Paradigmatski aspekti problematike okoliša i odgoja za okoliš i održivi razvoj, Hrčak, Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske [Online] 14 (2). str. 9-23. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=32675 [Pristupljeno: 19. lipnja 2017.] Rijeka

ekološkog odgoja. Svi oni pridonijeli su svojim radovima u postavljanju osnovice teorije ekološkog odgoja, a danas se shvaćaju kao odveć pedagoškim. Iz zbornika možemo zaključiti da su oni pridonijeli početku rasprave o teoriji ekološkog odgoja u znanosti o odgoju. Povezivanjem odgojnog sustava u proces ekološkog odgoja razvijaju se pedagoško-ekološke rasprave. Nude se drugačiji modeli koji se suprotstavljaju klasičnom ekološkom odgoju. Devedesetih godina bilježimo daljnje slabljenje utjecaja biološko-ekološke usmjerenosti na znanstvenike i stručnjake. Neki pedagozi najavljuju nove pedagoško-ekološke težnje, a još uvijek je onih koji nisu naklonjeni novim idejama. Za ovo razdoblje valja i spomenuti sklonosti približavanju praksi. Odgoj za okoliš stavlja se na razinu najaktualnijih pitanja suvremenih odgojno-obrazovnih ustanova. Teoretičari postavljaju pitanje biti i predmetnosti odgoja za okoliš, odnosno pitanje ekološke pedagogije u sustavu znanosti, njezine ovisnosti i interdisciplinarnosti s drugim znanostima, ali pitanje njezine specifičnosti i autonomnosti. U sustavu odgoja za okoliš valja poći od: 1. Precizno definiranih ciljeva i zadaća odgoja za okoliš 2. Dobro organiziranog sustava sadržaja/ aktivnosti za okoliš 3. Od praćenja razvoja tog odgoja i uspjeha u pedagoškoj-ekološkoj djelatnosti. Ovaj koncept još uvijek nadilazi postojeću predškolsku praksu odgoja za okoliš.¹⁸

6. Održivi razvoj

„Održivi razvitak je gospodarski i socijalni razvitak društva koji u zadovoljavanju potreba današnjeg naraštaja uvažava iste mogućnosti zadovoljavanja potreba idućih naraštaja te omogućuje dugoročno očuvanje kakvoće okoliša, biološke raznolikosti i krajobraza.“¹⁹

Drugim riječima osnovni cilj održivog razvoja je pomiriti potrebe društva (ravnopravnost, socijalizacija, sigurnost, sloboda ...) i privrede (industrija, radna mjesta, poljoprivreda, trgovina...), a da se pritom ne naštetiti okolišu (čisti zrak, voda i

¹⁸ Uzelac V., *Ekologija temeljena na pedagojskim pristupima i problemi odgoja predškolske djece za okoliš*, u: Zbornik radova stručno znanstvenog skupa, Ekologija- korak bliže djetetu, Adamić, Rijeka, 1999., 18-19.

¹⁹ pojašnjenje pojma održivog razvoja (razvitka) prema Zakonu o zaštiti okoliša Republike Hrvatske (NN 110/07, članak 3. stavak 1).

tlo, flora i fauna, ekosustavi...) i da se očuvaju njegove prirodne vrijednosti za buduće naraštaje.²⁰

Dakle, sve zemlje bile one u razvoju ili već razvijene morale bi precizirati svoje ciljeve. Kao temelj kvalitetnog kurikuluma morale bi odrediti strategiju i prioritete na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Tako bi imali točno definirane ciljeve, sadržaje, organizaciju i način vrednovanja odgoja i obrazovanja.

²⁰ Jambrović F., *Održivi razvoj u obrazovanju*, u Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2011., 2

Tablica 1. Razlikovanje i limitirajuće dimenzije između koncepcija odgoja i obrazovanja za okoliš i odgoja i obrazovanja za održivi razvoj²¹

„Kao što je i prikazano u tablici, jasno je ocrтана razlika koncepata, a iz paralelnog slijeda dimenzija ekoloških pitanja maksimalno je vidljiva širina i produbljenost

ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA OKOLIŠ	ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ
-bavi se ekološkim problemima	-bavi se na integrirani način očuvanjem/ zaštitom okoliša, djelotvornim korištenjem prirodnih dobara, održavanjem ekosistema, dobro funkcionalnim društvom i dobrom ekonomijom
-ekološki problemi ovise o ljudskim aktivnostima i njihovu utjecaju na okoliš	-problem zavisi od konflikata između različitih ljudskih ciljeva – ekoloških, ekonomskih, društvenih, kulturnih
-procjenjuje biorazličnost (smatra je važnom)	-smatra važnim kulturnu, društvenu, ekonomskui biološku različnost
-akcije za zaštitu okoliša	-motivacija za promjenu stila života temelji se na važnim pitanjima osobnog života
-poželjan rezultat, dobar okoliš	-kvaliteta života za današnje i buduće generacije
-odgovornost za okoliš	-odgovornost za ljudske uvjete i uvjete ekosistema
-bavi se individualnim ponašanjem -(ekološka etika)	-povećava akcijsku kompetenciju, uključujući kompetenciju za razvijanje moralnih kriterija i stimulira javno sudjelovanje u donošenju odluka
-odgoj i obrazovanje za okoliš ima lokalni i globalni kontekst	-odgoj i obrazovanje za održivi razvoj trebalo bi se primjenjivati i zasnivati u lokalnom ekonomskom, društvenom, kulturalnom i ekološkom kontekstu i zajednici, slijedeći nakon toga regionalni, nacionalni i globalni kontekst
-promišlja se o njemu u nekim školskim predmetima	-integriran u sve poučavanje i učenje i u sav školski život

²¹ Preuzeto iz: Anđić, D., 2007., 13 (Prema Sellin, S. (2003), Chapter 2 – Education for Sustainable development in Baltic Sea Region – Haga declaration, Švedska)

konceptije održivosti u odnosu prema konceptiji okoliša. Posebno se ističe kompleksnost, multidimenzionalnost i sveobuhvatnost raspona konceptije održivosti koja izlazi iz individualne i pojedinačne sfere promatranja, pri tome ne zanemarujući odlučujuću ulogu pojedinca, ali smještajući je u globalni kontekst.“²²

Danas, odgoj i obrazovanje za održivi razvoj predstavljaju temeljno i ključno područje bavljenja i istraživanja u svim elementima suvremenoga globalnog društva. Potreba za uspostavljanjem održivog načina života pokazala se i više nego nužnom u posljednjih nekoliko desetljeća 20. stoljeća.²³ Zaštita okoliša i ekološki problemi nisu jedine i glavne zadaće održivog razvoja. Cilj održivog razvoja je zaštita prirodne i kulturne vrijednosti, pravednost, sloboda i dostojanstvo svakog čovjeka, skladan suživot. Kurikulum odgoja i obrazovanja za održivi razvoj polazi od spoznaje o povezanosti globalnih promjena na Zemlji i njihova utjecaja na čovjeka i okoliš. Cilj je odgoja i obrazovanja zadovoljavanje potreba sadašnje generacije, ali ne na štetu budućih generacija.

7. Obrazovanje odgojitelja

Vlatka Krajičić (2016.): „Još kao mladi odgojitelj imala sam vrlo velikih problema oko metodike. Fakultet je jedno, a praksa i rad s djecom sasvim nešto drugo. Kad se čovjek zaposli teško se odmah snaći, kako sve povezati. Moje vlastito iskustvo i počeci rada potaknuli su me da danas olakšam rad mladim odgojiteljima i dam im smjernice za kvalitetan rad s djecom. „

Vlatka Krajačić, autorica knjige "Dnevnik odgojitelja"²⁴ u ovoj knjizi sažela je methodske primjere i mogućnosti sadržaja pravilnog poticanja djece. Knjiga je podijeljena na poglavlja po dobi djece od 12 mjeseci do predškolske dobi, a nama odgojiteljima uvelike može pomoći u svakodnevnom radu.

²² Anđić, D., 2007., Paradigmatski aspekti problematike okoliša i odgoj za okoliš i održivi razvoj. Hrčak, Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. [Online] 14 (2) str. 9-23. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/20764>. [Pristupljeno: 30. svibnja 2017.]

²³ Uzelac, V., Etika održivosti i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj, Istraživački rezultati percepcije odgojitelja i učitelja, u: Prema kvalitetnoj školi (ur. Ivon, H.). Split: Hrvatski pedagoško-književni zbor – Ogranak Split i Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2006., str. 41–57.

²⁴ Krajačić, V., Dnevnik odgojitelja, Zagreb : Hrvatska transpersonalna asocijacija, 2016.

Nakon Prvog sabora odgoja za okoliš Republike Hrvatske (1996.) navođenjem osnovnih načela pokrenulo se obrazovanje pedagoških djelatnika za okoliš. Pa stoga i Vinka Uzelac napominje kako „nije dovoljno osigurati pedagoškim djelatnicima samo stjecanje neophodnih ekoloških znanja, stalno bogaćenje tog znanja, nego je nužno osigurati uvjete za stalno osposobljavanje ovih djelatnika za praktičan ekološko-odgojno-obrazovni rad. Postoje, naravno, i druga načela koja se moraju uvažavati pri koncipiranju i u funkcioniranju novog sustava obrazovanja i usavršavanja pedagoških djelatnika za okoliš.“²⁵

U zborniku radova Ekologija - korak bliže djetetu (1999) Biserka Petrović-Sočo navodi da shvaćanjem osobne uloge u stvaranju zdravijeg svijeta razumijevamo važnost ekološkog odgoja. Ujedinjeni prepoznajemo što je zdravo za nas i druge. Naši postupci djeluju na sva živa bića oko nas. Npr. živimo li u području koje je teško zagađeno, ta zagađenost djeluje na sve što raste. Biserka Petrović – Sočo u poglavlju „Neke suvremene stručno-metodičke osnove ekološkog odgoja u predškolskoj ustanovi“ citira Rogers Forston, Reiff „Kao odgajatelji odgovorni smo razvijati u djece svijest o povezanosti njih sami s prirodnim i proizvedenim okolišem i usađivati im osjetljivost koja će uroditi zadovoljstvom i koristit danas i omogućiti im da u kasnijoj dobi izrade jasniji pogled na fenomen života, začuđujuće mogućnosti njegova održavanja te se odužiti odgovornim odnosom prema njemu.“²⁶ Dakle odgovorni smo povezati prirodu i okoliš s djecom, stvoriti pozitivne emocije, naučiti ih odnositi se prema njoj s poštovanjem i odgovornošću.

U istom izvoru, Biserka Petrović-Sočo također navodi da cilj ekološkog odgoja nisu činjenice koje trebamo dijete naučiti o okolišu nego razumijevanje prirodnih procesa i njihove uzajamne ovisnosti te izgradnja stavova i pozitivnog odnosa prema okolišu u praksi. Predškolsko dijete uči kretanjem od spontanijih, konkretnih, personaliziranih iskustava prema konvencionalnom, društvenom razumijevanju. Djeca prvo trebaju postati svjesna, istraživati, propitivati pa tek onda upotrijebiti i primijeniti ono što su naučila. Taj proces se odvija u cikličkim krugovima, a svaki počinje od svijesti preko istraživanja do upotrebe naučenog. Dijete ne zanimaju naša

²⁵ Uzelac V., *Obrazovanje odgajatelja za okoliš – Rasprava uz „Okrugli stol“*, u: Zbornik radova stručno znanstvenog skupa, Ekologija - korak bliže djetetu, Adamić, Rijeka, 1999., 207.

²⁶ Petrović-Sočo B., *Neke suvremene stručno-metodičke osnove ekološkog odgoja u predškolskoj ustanovi*, citira (Rogers Forston, Reiff, 1995. Str 251.) Zbornik radova stručno znanstvenog skupa, Ekologija - korak bliže djetetu, Adamić, Rijeka, 1999., 43.

znanja ono želi samo, čitavim svojim bićem doživjeti, istražiti i otkriti svijet. Djeci je bitno izravno iskustvo da izgradi znanje "iskustvo iz prve ruke".

Na samostalno i spontano učenje koje počinje znatiželjom, nastavlja dječjim akcijama, praćenim čuđenjem i završava poznatim "aha" doživljajem.²⁷ Tako se potiče intelektualna kompetencija s obzirom da je dijete nositelj svog znanja koje dopunjuje i korigira u socijalnoj interakciji s drugom djecom i odraslima, bitno se mijenja odgojiteljska uloga kao prenositelja znanja. Odgojitelj je dužan izazivati dijete na promatranje, postavljanje hipoteze, ispitivanje, istraživanje, eksperimentiranje, rješavanje problema i socijalnu interakciju. Odgojitelj mora stvoriti raznovrstan okoliš, stvori povoljno psihološko ozračje, da zapaža i podrži dječji interes za spoznavanjem i izražavanjem, da verbalno komentira. Odgojitelj bi trebao kontinuirano nadopunjavati centre aktivnosti, u planiranje treba uključiti i djecu kako bi aktivnije sudjelovala. Važno je poštivati dječje sposobnosti i interese, te uvažiti ravnotežu između poznatih i novih zadataka koji razvijaju sposobnosti. Centri aktivnosti su toliko kreativni i raznovrsni koliko ih odgojitelji, djeca i roditelji takvima naprave.²⁸ Odgojitelj bi trebao vladati komunikacijskim vještinama, važna je interakcija između djece i odgojitelja i utvrđivanje pravila pri grupnim diskusijama. Česte interakcije dovode do veće kvalitete u komunikaciji.

Biserka Petrović-Sočo navodi nekoliko pravila u radu u grupi a ona su: slušanje, ovdje je važan očni kontakt i strpljenje dok drugi govore, a sljedeći govornik ukratko prepriča što je prethodnik rekao. Govorenje u jednom vremenu i slušanje su dva pravila koja pojačavaju jedno drugo. Kako bi to vizualno dočarali djeci ona predlaže držanje ključa u ruci govornika što bi drugima bio jasan znak da moraju šutjeti jer u jednom vremenu samo je jedan govornik. Sljedeće je održati temu, no ne na način da ih se kritizira nego im se da do znanja da nešto nije povezano sa trenutnom temom. Dijeljenje ideja je nešto na što treba ohrabriti djecu. Dati im do znanja da su svi vrijedni i slobodni izraziti se te da ih se cijeni. Samopoštovanje je bitno i treba ga isticati. Sve treba poticati na grupni razgovor no i dati im pravo „preskakanja“ nekog dijela razgovora ako je to za njega bolno u nekim posebnim situacijama. Šesto pravilo koje odgojitelj mora naučiti svoju grupu je o omalovažavanju odnosno

²⁷ „aha“ doživljaj: onomatopejski izraz za nenadani uvid u rješenje nekog problema kojim smo se možda dugo mučili, ali ga nismo uspjeli riješiti pa aha-doživljaj donosi olakšanje.

²⁸ Petrović-Sočo B., *Neke suvremene stručno-metodičke osnove ekološkog odgoja u predškolskoj ustanovi*, u Zbornik radova stručno znanstvenog skupa, Ekologija- korak bliže djetetu, Rijeka, Adamić, 1999., 45.

shvaćanje da je u redu ne slagati se s nekim ali nije ispravno suditi o drugima prema njihovim idejama. Moraju znati kako zvuči izrugivanje i kako se drugi tada osjećaju te da takvo ponašanje nije prihvatljivo. Zadnje pravilo je poštovanje prema svakome. Svako dijete i svako pitanje je bitno i biti će poštovano i na njega će se odgovoriti.

Navodi da uspješan odgojitelj mora dati do znanja djeci da razumije što ga pitaju i znati intervenirati kada je sadržaj nejasan, također navodi da postoji pet interpersonalnih vještina koje mogu pomoći odgojitelju u komunikaciji, a one su: slušanje, reflektiranje, pojašnjavanje, postavljanje pitanja i traženje primjera. Slušanje kao usmjerena aktivnost uz upotrebu svih senzora u odgovor na ponašanje i riječi druge osobe. Reflektiranje kao proces vraćanja na riječi sugovornika točno onako kako su izrečene, ako dijete nije shvatilo obavijest ima šansu preformulirati i odgovorit. Proces pojašnjavanja sličan je interpretaciji pomaže odgojitelju da poveže dječja shvaćanja u novi oblik koncepta razumijevanja, kada odgojitelj želi znati dječja mišljenja o temi, postavljanje pitanja može u tome pomoći. Pitanja trebaju biti otvorena, dijete mora prvo odgovoriti na jedno pitanje na to mora dobiti priliku, potrebno mu je potvrditi odgovor, a ako je neispravan uvesti ispravnu obavijest. Potrebno im je dati predah uz praćenje znakova uzbuđenja ili straha, a završava se pozitivnim komentarom. Za jače shvaćanje apstraktnih pojmova često pronalaze primjere ili ilustracije i tako napreduju u mišljenju. Petrović-Sočo prilaže tablicu cikličkog kruga učenja i podučavanja u namjeri da ekološki odgoj sagledamo kao sastavni dio cjelovitog odgoja i naobrazbe predškolskog odgoja.

Tablica 2. Krug učenja i podučavanja ²⁹

	Što rade djeca?	Što rade odgajatelji?
Svjesnost	Doživljavaju Stječu interes Prepoznaju šire parametre događaja, objekata, ljudi Prisustvuju, posjećuju nekoga i/ili nešto Primjećuju, zapažaju	Kreiraju okruženje Omogućuju prilike uvođenjem novih objekata, događaja, ljudi Izazivaju interes postavljanjem problema ili pitanja Odgovaraju na dječji interes ili zajednički doživljaj Pokazuju zainteresiranost,

²⁹ Tablica je preuzeta iz: Petrović-Sočo B., *Neke suvremene stručno-metodičke osnove ekološkog odgoja u predškolskoj ustanovi*, Zbornik radova stručno znanstvenog skupa, Ekologija - korak bliže djetetu, Adamić, Rijeka, 1999., 47. (prema Bredekam i Rosegrant, 1992., str. 33)

		entuzijizam
Eksploracija	<p>Promatraju</p> <p>Istražuju materijale</p> <p>Prikupljaju obavijesti</p> <p>Otkrivaju</p> <p>Kreiraju</p> <p>Shvaćaju komponente</p> <p>Konstruiraju osobno razumijevanje</p> <p>Primjenjuju osobna pravila</p> <p>Kreiraju personalno značenje</p> <p>Reprezentiraju vlastito značenje</p>	<p>Olakšavaju</p> <p>Potiču i podržavaju eksploraciju</p> <p>Omogućuju prilike za aktivnu eksploraciju</p> <p>Proširuju igru</p> <p>Opisuju dječju aktivnost</p> <p>Postavljaju otvoreni tip pitanja npr. "što još možeš učiniti"</p> <p>Poštuju dječje mišljenje i sustav pravila</p> <p>Dozvoljavaju konstruktivne pogreške</p>
Ispitivanje	<p>Ispituju</p> <p>Istražuju</p> <p>Pretpostavljaju</p> <p>Objašnjene</p> <p>Fokusiraju</p> <p>Uspoređuju vlastito mišljenje s mišljenjima drugih</p> <p>Generaliziraju</p> <p>Povezuju s prijašnjim učenjem</p>	<p>Pomažu djeci "pročistiti" razumijevanje</p> <p>Usmjeravaju djecu, fokusiraju pažnju</p> <p>Postavljaju usmjerenija pitanja npr. "što još radi kao ovo", "što će se dogoditi ako...?"</p> <p>Pronalaze/daju traženu obavijest npr. kako se kaže...?</p> <p>Pomažu djeci uspostaviti veze</p>
primjena	<p>Prilagođavaju konvencionalnom sustavu pravila</p> <p>Upotreba naučenog na mnogo načina: učenje postaje funkcionalno</p> <p>Reprezentira naučeno na različite načine</p> <p>Primjenjuje naučeno u novim situacijama</p> <p>Formulira nove hipoteze i ponavlja krug</p>	<p>Kreiraju provodljivost za primjenu u realnom životu</p> <p>Pomažu djeci primijeniti naučeno u novim situacijama</p> <p>Omogućuju značenje situacije u kojima će se naučeno moći primjenivati</p>

Ekološkom odgoju treba pristupiti kao sastavnom dijelu odgoja i naobrazbe predškolskog djeteta. Dr.sc. Karol Visinko u Zborniku: Ekologija- korak bliže djetetu,

Književna umjetnost i ekologija (s posebnim obzirom na ekološki odgoj najmlađih) navodi tri razine uključivanja književne umjetnosti u procesu odgoja i naobrazbe s ekološkog gledišta. Prva je spoznajni tip slikovnice i ilustrirane knjige za djecu ilustracije ili fotografije s ekološkim temama i motivima u suodnosu su sa tekstovima a obrađuju spoznajno, a ne poetsko gledište. Na drugoj razini je ekološka tematika u književnosti za djecu gdje se književna djela promatraju i s tematsko-motivskog gledišta. Navodi kakao je u posljednjih deset godina zamjetna pojavnost ekološke tematike, posebno u pričama i romanima. Autor se osvrće na istraživanje koje potvrdilo veliko zanimanje djece i učenika za književno umjetničke sadržaje u kojem je središte priroda i životinjski svijet.

Treća i najviša razina je doticaj književne umjetnosti i ekologije. Ova najviša razina govori o povezanosti književnih djela i ekologije u procesu ekološkog odgoja. Ističe se važnost razumijevanja književnosti u procesu razumijevanja ekološke svijesti.³⁰ Autorica Anita Cindrić³¹ analizira materijalno opremanje i ulogu likovnih aktivnosti u razvoju ekološke osjetljivosti. Ističe direktnu vezu na rješenje ekološkog problema, razvijanjem ekološke svijesti putem odgoja i obrazovanja svih ljudi. Ovdje glavnu ulogu imaju roditelji potom dječji vrtići kao prve ustanove koje začinju školski sustav te imaju vrlo odgovornu ulogu u obrazovanje djece stoga je bitan rad odgojitelja, materijalnih uvjeta na temu ekologije. Bitan je stvaralački rad odgojitelja koji ovdje dolazi do izražaja. On mora usaditi način razmišljanja koji uključuje pozitivan odnos prema sebi, drugima i prirodi, a ne samo probleme zaštite i unapređivanja životne okoline, neprimjetno i nenametljivo putem igre djeca usvajaju spoznaje o ekologiji. Za likovne aktivnosti treba iskoristi i odlazak u prirodu. Od velike je važnosti motorički razvoj djece predškolske dobi. On potiče socijalni, emocionalni i intelektualni razvoj djece. Zato je odgojitelj dužan razvijati ga i osigurati djetetu zdrav i socioemocionalni razvoj.

Zaključno, odgojitelji su oni koji bi trebali razvijati sposobnost sporazumijevanja, uočavanja i rješavanja problema, mogućnost komuniciranja i rješavanja sukoba te timski rad. Profesionalnim i obrazovanim odgojiteljima te naprednim radom možemo

³⁰ Visinko K., *Književna umjetnost i ekologija (s posebnim obzirom na ekološki odgoj najmlađih)*, u Zbornik radova stručno znanstvenog skupa, Ekologija- korak bliže djetetu, Rijeka, Adamić, 1999., 49-52.

³¹ Cindrić A., *Ekološka promišljanja u likovnim aktivnostima djece predškolskog uzrasta*, u Zbornik radova stručno znanstvenog skupa, Ekologija- korak bliže djetetu, Rijeka, Adamić, 1999., 55-60.

usavršiti odgoj i obrazovanje. To je stalni proces koji raste i razvija se cijelim, odgojno obrazovnim putem.

8. Igra kao poveznica

Prvo s čim se dijete susreće izlaskom iz obiteljskog doma je dvorište kuće, ali i susjedna dvorišta, ovisno o mjestu i okruženju stanovanja. Ali roditelji koji žive u blizini šuma, potoka, livada počesto ne dopuštaju djeci tamo igru i istraživanja. Najviše zbog straha, ali bar u pratnji treba dijete imati veliku povezanost sa prirodom. Jako je bitno kako djetetova okolina vidi prirodu i kako ju prikazuje, ali i mediji znaju negativno djelovati na dijete s tom temom prikazujući ju dramatično i pretjerano. Maleni znaju upoznavajući prirodu raditi kućice ili skloništa, gdje se jako vidi njihova kreativnost, volja za igrom i uključenost mašte. Odrasli trebaju pobuditi svoje skriveno dijete u sebi i prenijeti djeci kako su se oni igrali u djetinjstvu.

Djeca u svom skloništu i skrivenom mjestu osjećaju se posebno, našli su svoje utočište i bijeg od užurbanog svijeta. Dijete kad naraste jako dobro se sjeća tih dana. Čak i traga za tim izgubljenim vremenom. Ako obitelj ima životinju, npr. psa, jako je lijepo sa njim ići u šetnju, suosjećati ljepotu prirode. Vrtlarite, posadite nešto i poslije se divite uspjehu. Treba ohrabriti dijete da sa veseljem idu u prirodu, uključite sva osjetila i uživajte. U ovom užurbanom vremenu teško je pronaći puno vremena za šetnju, trčanje, istraživanje, ali potrebno je potruditi se pronaći slobodno vrijeme. Trebali bi ukinuti neke manje važne obaveze koje se mogu odgoditi kako bi djetetu osigurali vrijeme koje mu je potrebno. Obostrano zadovoljstvo je zagarantirano.³²

Dr. Ranko Rajović kao urednik knjige „Dođi- igravimo se vani!“ posebno naglašava važnost boravka djece u prirodi kao najpogodnije mjesto za učenje kroz sva osjetila. Naglašava kako su boravak i igra u prirodi važni za djecu jer ona najbolje uče kroz pokret, a pokret sam od sebe stimulira razvoj sinapsi, odnosno potiče kognitivni razvoj. Sve aktivnosti u ovoj knjizi su za igru vani, uključuju potragu za materijalima potrebnim za izradu igračaka. Igre se mijenjaju po godišnjim dobima i promjenama u

³² Više o toj temi može se vidjeti u: Louv R., Posljednje dijete u šumi, Ostvarenje, 2015.; Uzelac, V., Starčević, I., Djeca i okoliš, Adamić, Rijeka, 1999.

prirodi. Ističe kako se na ovaj način provodi korisno vrijeme sa djetetom te potiče njegov zdrav razvoj, te na kraju vodi brigu o zaštiti i očuvanju okoliša. Autor NTC sustava učenja, dr. Ranko Rajović, predsjednik je Odbora za darovite međunarodne udruge Mensa, a sustav se, na različite načine, primjenjuje u 14 Europskih zemalja. NTC sustav učenja usmjeren je razvoju kognitivnih sposobnosti djece i temelji se na istraživanjima koja upozoravaju na činjenicu da mozak uspostavlja 75% svih neuronskih sinapsi do dobi od 7 godina, a od toga 50% nastane već do dobi od 5 godina. Kroz taj sustav on upozorava na veliki problem današnje djece, koja se više vremena provode u zatvorenim prostorima uz televizor i igru na elektroničkim aparatima, što u velikoj mjeri šteti svim segmentima razvoja djeteta i kao posljedicu ima razvojne smetnje.³³

Richard Louv³⁴ ističe da je izlaganje prirodi bitno za fizičko i emocionalno zdravlje. Nova istraživanja pokazuju da izlaganjem u prirodi možemo smanjiti simptome poremećaja hiperaktivnosti i deficita pozornosti te da može poboljšati sve kognitivne sposobnosti djece i otpornosti na negativan stres i depresiju.

Smatram da je velika odgovornost na odgojiteljima kada vode djecu predškolske dobi na izlet, ali toga bi trebalo biti više. Doživljaj prirode ne možemo prenijeti gledanjem fotografija i filma. Uspomene s izleta ili kampova djeca pamte cijeli život, grade osjećaj zajedništva i rana iskustva. Za tako nešto potrebno je više materijalnog ulaganja, ali cijena nije mjerljiva s rezultatima. Treba podupirati pokroviteljstvo i edukatore koji doprinose razvoj aktivnostima u prirodi i izletima. U prirodi možemo na primjer osnovati klub za prirodu ili čitati na otvorenom.

Igra pomaže djetetu spoznati vrijednost suradnje u igri s vršnjacima. Igre sa određenim zadacima tj. didaktičke igre raduju djecu i povoljno djeluju na njihov život i skupinu. Didaktičke igre pred djecu postavljaju određena pravila koja od djece zahtijevaju njihovo pridržavanje. Ovisno o vrsti uz igru se razvija fina motorika, zapažanje boja i na natjecateljski duh. S obzirom na zrelost djeteta zadaci mogu otežavati ali i olakšavati.³⁵

³³ Lohf, S., Bestle-Körfer, R., Stollenwerk, A., Dođi, igraimo se vani! Budimo aktivni u igri s djecom, Harfa, 2014.

³⁴ Louv, R., Posljednje dijete u šumi, Ostvarenje, 2015.

³⁵ Špehar, S., *Didaktičke igračke-društvene igre*, Zbornik radova stručno znanstvenog skupa, Ekologija-korak bliže djetetu, Adamić, Rijeka, 1999., 174.

„Buduće aktivnosti svakako treba usmjeriti na unapređenje zdravlja, a što znači djelovanje na ljude od najranije životne dobi, u cilju prihvaćanja zdravog načina življenja i očuvanja okoliša. Cilj je promicanje zdravlja, a to znači podizanje zdravlja pučanstva, a ne samo sprječavanje bolesti, usmjereno je prema cjelokupnom pučanstvu i njegovu okolišu. Jedna od ključnih odrednica je promocija zdravijeg načina življenja i osposobljavanje za kontrolu vlastitog zdravlja“...“Programi u odgojnim i odgojno-obrazovnim ustanovama morali bi obuhvatiti i čitavi program promicanja zdravlja. Uloženo se ne vraća odmah nego mnogo desetljeća kasnije. Neka nam svaki onaj doživi starost u dobrom zdravlju bude nagrada za uloženi trud.“³⁶

Dr. Ranko Rajović, ujedno je i urednik knjige „Dođi, igravimo se vani!“³⁷ ispunjene raznim igrama i uputama kako ih izvesti naglašava: „Izrađujući ove igračke djeca svim osjetilima uče o godišnjim dobima i promjenama u prirodi, a sve to stimulirajući finu motoriku, akomodaciju, rotaciju i ravnotežu, što je povezano s ukupnim razvojem djeteta, pa čak i s njegovim govornim sposobnostima, koje su u ovoj knjizi dodatno stimulirane kroz pjesmice i zagonetke.“ Neke od igara koje možemo izvoditi po različitim godišnjim dobima su:

Proljetne igre:

Proljeće je i kažemo da se priroda budi, javljaju se vjesnici proljeća. Zemlja je prošarana šarenom haljinom. Razgovaramo što se događa u prirodi u ovom godišnjem dobu, opisujemo kako tada izgleda naš krajolik. Pričamo djeci o vilama. Za uvod ih možemo pitati jesu li čuli za vile.

Vilenjačka čarolija

Šarena livada prepuna cvijeća carstvo je vilenjaka. Kada za divnoga sunčanog dana sjednete na jednu takvu livadu i budete posve tihi, možda ćete ih vidjeti kako veselo plešu uz vilenjačku pjesmu.

³⁶ Bakašun, V., *Okolina i zdravlje*, u Zbornik radova stručno znanstvenog skupa, Ekologija-korak bliže djetetu, Adamić, Rijeka, 1999., 87 - 89.

³⁷ Lohf S., Bestle-Körfer R., Stollenwerk A., *Dođi, igravimo se vani! Budimo aktivni u igri s djecom*, Harfa, 2014.

Vilenjačka pjesma

Na šarenoj livadi, prepunoj sunca bajnog plešu vilenjaci u odori zelenila sjajnog. Skakuću veselo, drže se za ruke, cvijeće im krasi zelene kapute. Kroz zemlju vilenjaka spretno se kreću, uz pjesmu i igru dive se cvijeću.

Neka djeca naberu cvjetove maslačka ili tratinčice i umetnu ih među nožne prste (trebaju biti bosa). Zajedno neka plešu, skakuću i trče preko livade, a istovremeno neka pjevaju vilenjačku pjesmu. Onaj tko najduže zadrži cvjetove među prstima postaje vilenjačka princeza ili princ.

Ljetni užici:

Voćne izreke

Gospođa Trešnja visi na grani svojom slatkoćom svakoga mami uz to se sva u crvenom rumeni, čekajte, ostavite malo i meni! Nekoliko zločestih lopova zelene je krastavce pojelo, u salatu ih narezalo i s rajčicama pomiješalo. Dodaj još i vlasac, i bit ćeš pravi prasac! Slatka je malina imala čast pobrinuti se za voćnog kolača slast. Bez pardona djevojčica Liza, pojede komad i prste poliza. Kako jesti nije prestala, naša je malina ubrzo nestala! (Annemarie Stollenwerk)

Gutač trešanja

Potrebni su: veliki komad čvrstog papira, rola od kuhinjskog papira, ljepljiva traka, nož, boje i kist

Na papir ili karton nacrtati obris lika (npr. Svinjske glave) i izrezati ga. U sredini , tamo gdje treba doći njuška, izrezati rupu, dovoljno veliku da u nju stane rola. Zatim dobivenu lik obojiti roza bojom. Dvije kartonske trake zalijepe se ljepljivom trakom i služe kao oslonac.

Ovu igru možemo igrati ljeti. Učimo što se događa u ovom godišnjem dobu sa biljnim i životinjskim svijetom. Koje je sezonsko voće, učimo o zdravoj i pravilnoj prehrani, bavimo se ljetnim sportovima.

Jedrenjak od naplavnog drveta

Potrebni su: komad naplavnog drveta (grana), papirnata maramica, figurica

Komadu drveta od maramice napraviti jedro te na njega poslagati figurice. Putovanje može početi.

Ovo je ljetna igra uz koju možemo učiti o moru i morskim životinjama. Priča koja ide uz ovu igru je: „Obitelj Rakovica i obitelj Račić žive na morskoj hridi. Svaki put kada se more povuče na šest sati, sa sobom odnese i omiljenu ribu za jelo obitelji Rakovica i Račić. To je razlog neprekidne svađe tih dviju obitelji. Za ovo natjecanje djeca se podjele u dvije ekipe. Djeca svake ekipe stanu u red jedno iza drugoga. Članovi obitelji Rakovica i obitelji Račić nastoje svojim oštrim klještima izvući što više ribe iz mora. Prvo dijete iz svake ekipe na znak za početak uzima klješta i bočno trčeći odlazi do posude u kojoj plivaju ribe od pjenaste gume. Klještima „peca“ ribu i najkraćim je putem donosi do svoje ekipe. Ondje ispušta ribu u posudu i predaje klješta sljedećem djetetu. Koja će obitelj u tri minute upecati više ribe?

Jesenje igre:

Nakon ljeta dolazi nam jesen, lišće počinje opadati, priroda mijenja svoje boje, vrijeme postaje hladnije i kišovitiije, sve je više vjetra. Možemo učiti o jesenskim plodovima.

Utrka kišnih glista

U vlažnome zemljanom carstvu kišna glista Dugi i njegovi prijatelji osjećaju se baš dobro. Neumorno gmižu naokolo i usitnjavaju zemlju na tlu.

Djeca se podjele u dvije grupe. Sva djeca jedne grupe tvore jednu glistu i odaberu ime toj glisti. Poredaju se na startnoj crti četveronoške jedno iza drugoga tako da nastane dugačka glista. Svako se dijete rukama drži za noge prethodnika. Utrka počinje. Koja će glista prva doći do cilja?

Kišna glista Dugi

Potrebni su: smeđi čistač za lule, flomasteri, bušači rupa za papir, drvene perle, smeđi karton

Na smeđem kartonu izbušiti puno rupica. Na jedan kraj čistača stavi se drvena perla i na nju se nacrtava nasmiješeno lice. Potom se dobivena glista umetne u rupice u kartonu. Igra može glasiti: Kroz koliko se rupica Dugi može povući i koliko brzo?

Snježne kugle

Pucika i mala sjenica napravile su posebnu traku za kuglanje. U tu su svrhu morale dobro ugaziti snijeg na pravokutnom polju. Na kraju polja postavile su češere kao čunjeve. Djeca se podjele u dvije ekipe i stanu iza određene crte; natjecanje može početi. Svaka ekipa mora si napraviti kugle od snijega. Naizmjenice svaka ekipa baca grude snijega, tj. kotrlja ih prema čunjevima. Za svaki prevrnut čunj ekipa dobiva jedan bod. Koja će ekipa postati kralj kuglanja?

Snjegovići

Potrebni su: snijeg, kapa, plodovi, češeri

Svaki snjegović može izgledati drukčije. Grančice mogu poslužiti kao ruke ili kao kosa. Češeri mogu biti nos ili uši. Šipak se može staviti na mjesto usta. Upotrijebiti kreativnost i baciti se na posao.

Za kraj možemo djeci postaviti prikladnu zagonetku:

„Jedan zvončić bijel poput snijega, hladnoća i led ne brinu njega. On raste, cvijeta i u pola zime, znaš li možda kako mu je ime?“

U uvodu i predstavljanju igre djeci govorimo o zimi. Proučavamo što se događa sa prirodom u zimi, odgovaramo na pitanja poput Zašto pada snijeg? Gdje su nestale životinje i biljke te zašto je tome tako? Tko spava zimski san i zašto? Koji su zimski

sportovi? Kako se prikladno obući zimi? Što se događa sa suncem zimi; kada izlazi, a kada zalazi?

„Medvjedići čuvaju okoliš“³⁸ je knjiga koja može pomoći u aktivnostima na temu okoliša kao uvod u temu. Knjiga je pisana na djeci razumljiv način, a govori o medvjedićima koji spašavaju svoj grad. Susreću se sa pojmovima: ekologija, očuvanje i recikliranje. Ovom knjigom možemo djeci lakše približiti temu uz uvijek aktualne medvjediće kao crtane likove.

9. Kako tehnologija utječe na djecu?

Živimo u vremenu u kojem mediji imaju vodeću ulogu u našim životima. S jedne strane tehnologija loše utječe na djetetov razvoj, jer oblikuje razmišljanje. Ponekad se to događa namjerno, a ponekad sasvim slučajno. Tehnološki bum se tako brzo razvija da nemamo vremena ispitati i shvatiti pravi utjecaj na dijete kroz cijelu povijest razvijanja. Stojimo između dvije prekretnice. Nekoliko istraživanja pokazuju da tehnologija na utjecaj djeteta može biti i štetna i korisna. Korisna su jer je vidljivo poboljšanje u području IQ- a, koje služi procesiranju informacija, ali to su samo informacije. Dječji mozak se u današnje doba potpuno drukčije razvija, podložno je promjenama, više nego što je to bilo prošlih generacija, baš zbog toga prema novim generacijama treba postupati na sasvim novim način. U prvim godinama djetetovog života roditelji su ti koji određuju koliko i kako će dijete koristiti specifičnu tehnologiju. Najveći utjecaj tehnologije na dijete je na njegovu pažnju. Bez pažnje se ne bi mogli razvijati ostali aspekti razmišljanja, kao što su percepcija, pamćenje, govor, učenje, kreativnost, zaključivanje, rješavanje problema i donošenje odluka. Možemo reći da tehnologija zasigurno djeluje i na raspoloženje.

Bitno je kako će odrasla osoba reagirati na to. Razumljivo je da je u današnje vrijeme tehnologija jako bitna i nezaobilazna u svim pogledima. Ali dijete treba proživljavati svoje djetinjstvo kroz razne aktivnosti kao što su trčanje, vožnja biciklom, plivanje, igre s loptom. Kasnije kada odraste, neće moći to nadoknaditi. Važno je da roditelji budu oslonac, strpljivi i uvijek nađu riječ pohvale za uspjeh djeteta. Djeca često kažu da im je dosadno. Isprika, kao što je dosada, može dijete jako odaljiti od

³⁸ Berenstain S. i J., Medvjedići čuvaju okoliš, Algoritam, Zagreb, 2012.

prirode, ili čak suprotno, dovesti je do nje. U prošlim vremenima, djeca su više vremena provodila u prirodi i zajednici sa drugom djecom, ali danas je elektronika preuzela mah. Kao što kaže učiteljica Tina Kafka, majka troje djece „Čak i ako djeca imaju slobodnog vremena napretek, ne idu se van igrati, nego su unutra na video igricama. Nije mi drago što stalno zavaljeni gledaju televiziju, ali da budem iskrena, također me zamara da im stalno ja moram smišljati zabavu.“³⁹

Ali sa druge strane Profesorica Sparks uvjerena je da je dosada dobra, jer potiče kreativnost. Ona kaže da djeca ispunjavaju shopping- centre, igraju video igrice, ali ipak se bune da im je dosadno. I tad dolazi do velikih problema kod djece, ali i adolescenata. Počinje se davati lijek Ritalin i ostali stimulansi koji se daju djeci zbog manjka pozornosti i gubitka želje za novim učenjem. Postoje dvije vrste dosade: Konstruktivna dosada uma i negativna zakočenost uma. Međutim djeca sa konstruktivnom dosadom uspiju se koncentrirati na učenje ili budu inspirirani gradnjom utvrda ili se igraju sa bojicama. Treba se posvetiti takvoj djeci, jer kad djeca počnu govoriti da im je dosadno to znači da vrijeme za uzbunu. Dijete treba iskoristiti svaki trenutak za nova učenja, igru... Treba isključiti elektroniku i uživati u čarolijama koje ne uključuju elektroniku, da bi djeci doprinjeli prirodu oko nje. Kao što kaže učiteljica Kafka treba organizirati neorganizirano vrijeme. Tokom ljetnih dana postoje organizirani ljetni kampovi za djecu. To je jako dobro za sve, ali pogotovo za djecu koja žive u lošim četvrtima. Ponuđen im je slobodni boravak u prirodi, naravno uz nadzor. Odrasli i djeca trebaju otvoriti svoje misli i maštu da mogu uživati u prirodnoj kreaciji. Dijete koje više provodi vremena u prirodi u djetinjstvu, kasnije kad odraste tijelo mu bude jače jer je bilo izloženo izazovima prirode. Što prije budu djeca izložena prirodi naklonjenost prema prirodi će se bolje razviti, nego kasnije počinju se bojati takvih mjesta, ne budi se znatiželja. „Nije ni upola tako važno znati kako uvesti malo dijete u svijet prirode, kao što je imati osjećaj za to.“⁴⁰ Sudeći prema detaljnim znanstvenim istraživanjima o ulozi medija u životima djece, mediji (knjige, novine, časopisi, televizija, radio, kino, računalna tehnologija, internet, mobilna telefonija) danas postaju jedno od ključnih sredstava socijalizacije te utječu na ponašanje, stavove i svjetonazore. Oni su središnji pripovjedači našeg vremena jer su poput zbirke izvora informacija i zabave za sve generacije i u svim svjetskim kulturama.

³⁹ Louv, R., Posljednje dijete u šumi, Ostvarenje, Lekenik, 2015., 168.str.

⁴⁰ Ibidem

Ovdje bi valjalo napraviti vezu između tehnologije i prirode pa tehnologiju iskoristiti kako bi vrijeme provedeno vani bilo maksimalno iskorišteno. Internet može poslužiti kao sredstvo za potragom igre ili u traženju odgovora na koja često ne znamo odgovor a djeca ih žele znati. Dok djeca rastu i razvijaju se postavljaju mnoga pitanja poput: „Zašto je nebo plave boje?“ odgovatelj nema uvijek prikladnu literaturu pri ruci pa je u ovakvim trenucima zgodno zajedno sa djecom potražiti odgovore na internetskim tražilicama. Za ovu situaciju i one slične možemo reći da je tehnologija korisna.

10. Udaljava li tehnologija djecu od prirode

Danas nailazimo na različita mišljenja o medijima. U jednu ruku smatramo ih pozitivnima. Promjena nezdrave prehrane, vrste ponašanja, poticanje mašte i kreativnosti, obrazovanje i znanje, tolerancija, smanjenje razlike između društvenih slojeva i doprinos razvoju i civilnom društvu samo su neke od ideja koje mogu putem medija utjecati na djecu. U drugu ruku sve veća je zabrinutost da mediji otupljuju maštu, osjetila, spontanu igru, potiču destruktivne vrste ponašanja, dovode do propadanja moralnih vrijednosti, potiskuju lokalnu kulturu, a veliku štetu čine i tako što udaljavaju djecu jedne od drugih. Socijalizaciji i komunikaciji nema previše mjesta u svijetu računalnih igara koje su danas sve više aktualne u krugovima djece. Sve to zavisi o individualnim osobinama djeteta dakle i o samom djetetu ovisi koliko će štete a koliko dobrog to donijeti. Obratimo li pozornost na pojedince u prirodi možemo primijetiti da su spuštenih glava usko povezani svojim mobilnim uređajima, trkači i biciklisti imaju slušalice u ušima. Grešku čine i sami roditelji jer ne postavljaju granice. Uključimo svakodnevne šetnje šumom ili obalom i naučimo djecu da budu mali istraživači, da osluškuju zvukove oko sebe, opisuju ono što vide, a mi im u hodu možemo osmisliti igre.

Trogodišnjaci će sigurno sa oduševljenjem prihvatiti ideju da neku stazu pređu kombiniranim hodanjem, trčanjem, skakanjem i puzanjem. Dokazano je da kod djece predškolske dobi potiče informatičku pismenost i bržu spremnost za školu. Sve više se susrećemo sa medijskim komuniciranjem. Svjedoci smo napredovanju medijskog komuniciranja. Društvene mreže su sve prisutne te s tog gledišta znatno udaljuju djecu od parkova i prirode. Moramo ih zaštititi negativnih sadržaja kao što je na primjer

nasilje na televiziji, u filmovima i videoigrama. Negativne posljedice su agresivno ponašanje, psihički i društveni život. Iako ponekad je nasilje prikazano kako bi nam pokazalo neku poruku može imati negativan utjecaj na gledatelje. Njegovo djelovanje na djecu ovisi o dobi, spolu, osobnostima, obiteljskim i društvenim sklonostima i iskustvima. Stereotipni prikaz ljudi u medijskim sadržajima također može stvoriti problem djeci koja su još u razvoju. Dječaci su uglavnom prikazani kao vođe i fizički aktivniji, a djevojčice su uglavnom zainteresirane za svoj izgled i odjeću te su u podčinjenim ulogama. Dakle možemo reći da nedvojbeno tehnologija ostavlja svoj trag na djeci. To može biti na: ponašanju, kognitivnim sposobnostima, poticanju svijesti i odnosa prema svom tijelu.

Odlazak u prirodu može biti zabavan i za njega uvijek moramo znati naći vremena. Smatram da bi se korištenje tehnologijskih sadržaja trebalo vremenski ograničiti, a do predškolske dobi pa i kasnije biti pod nadzorom odrasle osobe.⁴¹

11. Ljubav prema prirodi

Današnji život je užurban i roditelji teško pronalaze puno vremena za dijete. Roditelji su pod prevelikom pritiskom između poslovnog i obiteljskog života, teško ga usklađuju. Ali moraju se žrtvovati i pronaći vremena za druženje sa djetetom, a to je najbolje u prirodi, jer priroda djeluje kao protuotrov. Djeci igra i istraživanje u prirodi je jako važno i uvelike doprinosi dobrom djetetovom razvoju. Dijete dobiva veću kreativnost, smanjenje stresa, bolje tjelesno zdravlje, bolji duševni osjećaj, veća kreativnost, smisao za igru, povećava svoju maštu, ali isto tako dijete će se osjećati sigurnije u svom okruženju.

Postoji predrasuda da djeca koja žive u gradu puno manje dožive prirode nego oni koji žive na selu, ali to nije točno. Iznenađujuće je koliko gradska djeca znaju o flori i fauni, točnije cijeloj prirodi. Treba očuvati prirodne oaze u gradskim područjima, kao što su rezervati i parkovi. Kako bi djeca prolazila zdrav gradski život i predivno djetinjstvo, ali isto tako kako bi stari mogli stariti u što boljem okruženju. Znamo i sami koliko je to teško u gradu, gdje ne može proći dan bez nezaobilaznog smoga, i stresa nastalog zbog stalne užurbanosti. Sedamdesetih godina XIX. stoljeća, kada je nastao

⁴¹ <http://www.medijskapismenost.hr/pozitivni-i-negativni-utjecaji-medija/> -pristupljeno: 15. svibnja 2017.

pokret „Zoopolis - pokret za dječja igrališta“, jako je poboljšano zdravlje u gradovima i to je puno više od postavljanja ljuljački, klackalica, košarkaških terena. Taj pokret je jako važan za poboljšanje gradskog života jer je doveo do najvećih gradskih parkova diljem Amerike. Treba voditi brigu i o školskom okolišu umjesto betonskih površina bolje je saditi drveće i travu, jer takvi prostori poboljšavaju koncentraciju i raspoloženje. Kad su gradovi ili gradske četvrti posvećene šumi, livadama i vodotocima, zelenom prostoru i poljoprivredi puno više šalju pozitivne energije.

Efikasnije je pustiti dijete da istražuje prirodu sam, ali ih je potrebno držati u vidokrugu kako bi se spriječila nesreća. Ako odrasli nemaju mogućnost odvesti djecu u šumu idealno ih je odvesti u park. U parku djeca su sigurnija, ali isto tako i odrasli koji nadgledaju djecu, jer parkovi su se počeli dizajnirati s više prirodnog okoliša. Važno je napomenuti kako treba poticati roditelje da sve više nadziru svoju djecu. Drveća i trava nisu samo ukras već potiču kreativnost svakog djeteta. Poznato je da dijete u prirodi koristi sva svoja osjetila za izravno promatranje svijeta što pomaže u razvijanju psiholoških vještina. Samim tim kad dijete odraste osjećat će sigurnost i manje će biti podložno lažnim opasnostima.

Roditelji ne smiju shvaćati vođenje djece u istraživanje nepoznatog (prirode) kao posao jer to kvari zabavu i stvara napetost kako kod roditelja tako i kod djeteta. Djeci treba osmisliti jednu lijepu priču o prirodi i uputiti ju u zanimljivo istraživanje vanjskog svijeta oko sebe, jer priroda to i je otvoreni prostor, gdje se najviše koristimo osjetilima dodira i mirisa. Jako je dobro kada odrasli i djeca zajedno nauče nešto novo, tada sve postane zabavnije. Treba djecu voditi na kraća i lakša pješčenja, u blizini gradskih područja, jer maloj djeci prije postane dosadno nego što se stignu umoriti. Roditelji trebaju uspjeti probuditi djetetov entuzijazam i veselje, jer tad je to velik uspjeh za roditelja, kad vidi da je dijete sretno i da uživa. „Ako želimo kod djeteta sačuvati urođeni smisao za čuđenje treba mu pratnja barem jedne odrasle osobe koja može to s njim podijeliti, otkrivajući ponovno veselje, uzbuđenje i tajnovitost svijeta u kojemu živimo.“ napisala je Rachel Carson. Roditelj treba u sebi osjetiti malo dijete, radost življenja. Roditelji mogu postati ptičari, ribolovci, pješči u prirodi ili vrtlari. Moraju osjetiti želju za novim učenjem i novim istraživanjima vanjske okoline. Ali isto tako i čitanje o prirodi sa djetetom, to je još jedan način buđenja čuđenja. Čitanje pospješuje ekologije imaginacije. Edukatori o okolišu i eko aktivisti

spominju knjige o prirodi kao važan utjecaj iz djetinjstva. Prirodu moramo poštovati radi nje same, ona nije samo okoliš koji crpimo radi naše egzistencije.⁴²

12. Zaključak

⁴² Louv, R., Posljednje dijete u šumi, Ostvarenje, 2015., 163.-170.

Uz sve opasnosti koje mogu prijetiti ne može se umanjiti estetski doživljaj prirode kod nekih ljudi. Dakle, koliko god opasna bila, moramo ju naučiti približiti djeci. Potaknuti ih tako da kroz sva osjetila grade odnos prema njoj, a kroz igru i odnose s drugom djecom.

Odgoj djeteta i prvi susreti s okolišem započinju još u obiteljskom okruženju. Kroz ovaj rad se ističe nužnost obrazovanja odgojitelja za stručno vodstvo i obrazovanje djece i roditelja dalje kroz život u suodnosu s prirodom. Odgojitelj je taj koji će kroz obrazovanje predškolske djece izgraditi njihove stavove i ljubav prema onome što nas okružuje. Znači, cilj je naučiti ih kako očuvati okoliš, te u najranijoj dobi upoznati ih s onečišćenjem i njegovim posljedicama. Npr. raznim reciklažnim akcijama u svakodnevnim aktivnostima.

Ekološki odgoj smatramo važnim jer želimo naučiti djecu nekim umijećima i ponašanjima koja će pomoći zemlji da ostane lijepa i čista. Djeca tako stvaraju i navike zdravog življenja uz šetnje i igre u prirodi. Tehnologija se može pokazati i kao štetna i korisna, ali u današnje vrijeme i jako bitna i nezaobilazna u svim pogledima. Smatramo je pozitivnom jer potiče kreativnost i maštu, no nikako ne smijemo dopustiti djeci da svoje djetinjstvo ne prožive kroz razne aktivnosti kao što su npr. trčanje, vožnja bicikla, plivanje, igre s loptom i igre skrivanja.

13. Sažetak

Rad je usmjeren na približavanje djece prirodi, s naglaskom na činjenicu da je djeci od najranije dobi potrebno pomoći izgraditi ispravan odnos prema njoj. Ističe se nužnost obrazovanja odgojitelja za taj proces te unaprjeđenje programa predškolskih ustanova.

Odgoj djeteta uvjetuje postavljanje određenih zadataka koji moraju biti u korelaciji s djetetovim psihofizičkim sposobnostima. Zadatak je odgojitelja učenje o prirodi i igre u njoj prilagoditi dobi djeteta. Razvijanje ekološke svijesti te razvijanje navika ekološki odgovorne djece jedna je od osnovnih aktivnosti rada u vrtiću. Nepoželjne posljedice onečišćenja prirode izazvane su razvojem industrije i gospodarstva. Danas odgoj i obrazovanje za održivi razvoj predstavljaju temeljno i ključno područje bavljenja i istraživanja u svim elementima suvremenoga globalnog društva. Potreba za uspostavljanjem održivog načina života pokazala se i više nego nužnom u posljednjih nekoliko desetljeća 20. stoljeća.

Djeci kroz igru možemo od najranije dobi prikazati pravilne navike i izgraditi kvalitetan odnos prema prirodi. Možemo ih odgojiti pravilno uz zdrave navike. Korištenje tehnologijskih sadržaja trebalo bi biti pod nadzorom odraslih i vremenski ograničeno, a dijete trebamo animirati za igre pomoću kojih ćemo ga zbližiti s prirodom. Treba im dati do znanja da prekomjerno korištenje tehnologijskih sadržaja može imati loše posljedice, a da odlazak u prirodu može biti zabavan i za njega uvijek moramo znati naći vremena. Dijete otkriva kako prirodu možemo zaštititi, očuvati i unaprijediti. Profesionalnim i obrazovanim odgojiteljima te naprednim radom možemo usavršiti odgoj i obrazovanje. To je stalni proces koji raste i razvija se cijelim, odgojno obrazovnim putem.

Ključne riječi: djeca, odgajatelji, obrazovanje, priroda, okoliš, onečišćenje, igra

14. Summary

The work focuses on bringing children closer to nature, addressing the fact that children need help with building a proper relationship with nature from the earliest age. It emphasizes the importance of and the need for preschool teacher education for that process and the improvements of preschool institutions' programs.

Child upbringing requires setting up specific tasks, which must be in correlation with the child's mental and physical abilities. The task of the preschool teacher is to adjust the process of learning about nature and playing in nature to the needs and the age of the child. Developing ecological awareness and environmental responsibility among children is one of the most basic activities of kindergarten work. The harmful effects of pollution are largely caused by the growth of industry and economy. Today, education and training for sustainable development is a fundamental and crucial field of activism and research in all aspects of contemporary global society. The need for a sustainable way of life has proven to be extremely necessary in the last decades of the 20th century.

Children can build proper habits and build a quality relationship and nature through playing and games. We can raise them properly and build healthy habits. Their use of technology should be under adult supervision and time-constrained, as the child needs to be motivated for spending time in a way which would bring them closer to nature. They should be aware that excessive use of technology can have bad consequences and that spending time in nature can be fun and something we must always find the time for. The child needs to discover that nature can be protected, preserved and improved. Professional and educated preschool teachers can employ progressive practices in their work and thus improve the education system. It is an ever-changing process which grows and develops throughout the educational process.

Key words: children, educators, education, nature, environment, pollution, game

15. Literatura:

1. Berenstain S. i J., Medvjedići čuvaju okoliš, Algoritam, Zagreb, 2012.
2. Herceg, N., Okoliš i održivi razvoj, Synopsis, Zagreb, 2013.
3. Krajačić, V., Dnevnik odgojitelja, Zagreb: Hrvatska transpersonalna asocijacija, 2016.
4. Louv R., Posljednje dijete u šumi, Ostvarenje, Lekenik, 2016.
5. Lohf S., Bestle-Körfer R., Stollenwerk A., Dođi, igrajmo se vani! Budimo aktivni u igri s djecom, Harfa, 2014.
6. Miljević-Ridički, R., Maleš, D., Rijavec, M.,. Odgoj za razvoj, Alinea, Zagreb, 2001. Povjerenstvo Europske Zajednice, Prema društvu koje uči: poučavanje i učenje (Bijeli dokument o obrazovanju). Zagreb, Educa, 1996.
7. Udovičić B., Čovjek i okoliš, Kigen, 2009.
8. Uzelac V., Starčević I., Djeca i okoliš, Adamić, Rijeka, 1999.
9. Uzelac, V., Etika održivosti i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj, Istraživački rezultati percepcije odgojitelja i učitelja, u: Prema kvalitetnoj školi (ur. Ivon, H.). Split: Hrvatski pedagoško-književni zbor – Ogranak Split i Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2006.
10. Uzelac V., Djelatnosi u razvoju ekološke osjetljivosti djece, Hrvatski pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1993.
11. Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2010.
12. Zbornik radova stručno znanstvenog skupa, Ekologija- korak bliže djetetu, Adamić, Rijeka, 1999.
13. Rajšp, M., Fošnarič, S. (2012) Odgoj i obrazovanje za okoliš i njegov utjecaj na djecu, *Hrčak, Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske* [Online] 16 (3). str. 119-148. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/120166> [Pristupljeno: 15. svibnja 2017.]
14. Anđić, D., 2007., 13., Paradigmatski aspekti problematike okoliša i odgoja za okoliš i održivi razvoj, *Hrčak, Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske* [Online] 14 (2). str. 9-23. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=32675 [Pristupljeno: 19. lipnja 2017.] Rijeka

Mrežni izvori:

<http://www.vrticbajka.eu/o-programu-eko-vrtica/> -preuzeto: 19. svibnja 2017.

<https://www.ekologija.com.hr/kako-mozemo-zastititi-prirodu/> -preuzeto: 19. svibnja 2017.

<http://www.medijskapismenost.hr/pozitivni-i-negativni-utjecaji-medija/>

-preuzeto: 15. svibnja 2017.

<https://www.ekologija.com.hr/zagadenje-okolisa/> -preuzeto: 1. lipnja 2017.

https://www.unicef.org/montenegro/booklet_UNICEF_final2.pdf

- preuzeto: 1. ožujka 2017.

http://croatia.panda.org/wwf/izvjetaj_o_stanju_planeta/izvjetaj_o_stanju_planeta_2014/indeks_ivueg_planeta/ekoloki_otisak/ -preuzeto: 15. rujna 2017.

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Otpad> -preuzeto: 28. veljače 2017.

<http://www.un.org/> - preuzeto: 28. veljače 2017.

Popis tablica:

1. Razlikovanje i limitirajuće dimenzije između koncepcija odgoja i obrazovanja za okoliš i odgoja i obrazovanja za održivi razvoj (Prema Sellin, S. (2003), Chapter 2 – Education for Sustainable development in Baltic Sea Region – Haga declaration, Švedska)
Tablicu preuzela: Anđić, D., 2007., 13., Paradigmatski aspekti problematike okoliša i odgoja za okoliš i održivi razvoj, *Hrčak, Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske* [Online] 14 (2)., 9-23. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=32675 [Pristupljeno: 19. lipnja 2017.] Rijeka
2. Krug učenja i podučavanja (Prema Bredekam i Rosegrant, 1992., 33.)
Tablicu preuzela: Petrović-Sočo B., 1999., *Neke suvremene stručno-metodičke osnove ekološkog odgoja u predškolskoj ustanovi*, 47., u: Zbornik radova stručno znanstvenog skupa, Ekologija- korak bliže djetetu, Adamić, Rijeka